

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

**ОЛЕКСАНДР МАРАЧ
СВІТЛАНА ПАНАСЮК**

**Хорознавство з методикою викладання
Частина 3**

Методичні рекомендації

Луцьк – 2022

УДК 78.087.68:7.071.2(072)+78.071.1(477)(092) (072)

М-25

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки

Протокол № 3 від 16.11.2022 р.

Рецензенти:

Кашаюк В. М. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв ВНУ ім. Лесі Українки.

Мойсіюк В. В. – Заслужений діяч України, доцент, голова циклової комісії хорового диригування та співу Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І. Ф. Стравінського Волинської обласної ради.

Марач О.М., Панасюк С. Л.

М-25 Хорознавство з методикою викладання. Частина 3 : Методичні рекомендації та тестові завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 025 музичне мистецтво. Луцьк : електронне видання, 2022. 19 с.

Анотація: навчальна інформація, яка пропонується читачеві може застосовуватися у ОК: хорове диригування, диригування і робота з хором, методика і практикум роботи з колективом, методика і практикум вокально-хорової роботи, методика викладання хорових дисциплін, гармонія і сольфеджіо, основи теоретичного музикознавства, методика викладання фахових дисциплін, методика викладання музичного мистецтва. У навчальному виданні пропонується інформація, за допомогою якої читач може ознайомитись та підготуватися до вивчення музичних теоретичних і практичних дисциплін. Самостійно пройти тестування і поверхнево перевірити якість засвоєних знань.

Рекомендовано здобувачам вищої освіти спеціальної 025 «Музичне мистецтво», освітньо-професійної програми «Музичне мистецтво».

УДК 78.087.68:7.071.2(072)+78.071.1(477)(092) (072)

© Марач О.М 2022

© Волинський національний університет імені Лесі Українки 2022

Зміст

Вступ.....	4
Лекційний матеріал	5
Тестові завдання.....	9
Правильні відповіді для самоконтролю	14
Використана література	17

Вступ

Запропоновані методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти «Хорознавство з методикою викладання» спрямовані на перевірку знань з поданих питань під час підготовки хормейстера, хорового диригента, керівника хору, викладача музично-теоретичних дисциплін.

Основний навчальний матеріал викладений у навчальному посібнику «Хорознавство з методикою викладання». Матеріал на основі якого розроблені тести представлений у даній роботі. У ньому подана лекційна інформація, яка забезпечує якість освіти у процесі підготовки вчителя музики, хормейстера, вчителя музичного мистецтва. Змістом навчального посібника є теоретичне узагальнення розвитку хорової культури виконавства. Розглядаються основні методики роботи з вокальними та хоровими колективами. Виділені окремі педагогічні прийоми навчання, які були вироблені на власному практичному викладацькому досвіді авторів навчального посібника.

Методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів вищої освіти передбачають перевірку необхідних теоретичних знань у процесі підготовки вчителя музики, хормейстера, запропонований тестовий контроль знань вивченого теоретичного матеріалу. Тестові завдання розроблені на основі 2-го розділу, 2.3, 2.4 підрозділів навчального посібника «Хорознавство з методикою викладання» для додаткової та самостійної підготовки здобувача вищої освіти, а також для самоконтролю та самооцінювання набутих теоретичних знань та компетентностей з диригентсько-хорових та музично-теоретичних освітніх компонентів. Завдання мають 22 питань викладених у тестовому форматі. В кінці навчально-методичного видання подані вірні відповіді.

ЛЕКЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Вікові особливості дитячого співацького голосу.

Внаслідок специфічності голосового апарату (короткі і тонкі голосові зв'язки, малий об'єм легень) дитячий голос відрізняється від дорослого голосу. Йому властиве «високе» (головне) звучання, менший діапазон, характерна м'якість, «сріблястість» тембру (особливо у хлопчиків), обмеженість сили звуку.

Лікарі-фоніатори встановили такі стадії розвитку дитячого голосу:

– чисто дитяча стадія (від самого молодшого віку до 10-11 років). Голоси цієї групи відзначаються виключно фальцетним (головним) звучанням, невеликим діапазоном – максимум октава. Вони ще не мають яскраво вираженого індивідуального тембру. Немає суттєвої різниці між голосами хлопчиків і дівчат;

– стадія формування (від 11-12 до 13-14 років). В цей період в голосі з'являються елементи грудного звучання та індивідуальний тембр, а також більша насиченість і динамічність звуку. У хлопчиків з'являється грудне звучання, але переважає головне звучання, розвиток якого надзвичайно важливий для правильного співацького виховання дітей. У дівчаток з'являється тембр жіночого голосу. На практиці спостерігається велика різноманітність діапазонів голосів у дітей ровесників;

– голоси в значній мірі сформовані у підлітків (14-16 років) в яких елементи дитячого звучання в різній мірі змішуються з елементами дорослого (жіночого) голосу у дівчаток, починає з'являтися індивідуальний тембр, діапазон розширюється до двох октав. Звучання мікстове.

Мікст (лат. змішаний) – це змішаний регістр співацького голосу, перехідний між грудним і головним (фальцет) регістрами. Для мікста характерна велика м'якість і легкість в порівнянні з грудним регістром. Він має більшу насиченість і звучність, ніж фальцет. В міксті чоловічого голосу

переважає грудний характер звучання, в жіночому – головний. Роль мікста особлива важлива для чоловічих голосів хору; зокрема у тенорів звуки 1-ї октави повинні бути мікстовими.

У хлопчиків, особливо альтів, елементи грудного звучання дещо помітніші і виявляються раніше. Темброво сформовані голоси (2 і 3 груп) поділяються на дисканти (діапазон $c^1 - g^2, a^2$) і альти ($a - d^2, e^2$). Видатні дитячі голоси перекривають ці норми (головним чином по направленню ввєрх). Як і в голосах дорослих, в дитячих голосах є реєстри – грудний, головний і мікст. Спів виключно грудним звуком (що часто спостерігається у хлопчиків) нехарактерний для природи дитячого голосу і веде до його псування. Також згубним для голосу є **форсований спів**. Особливої уваги вимагають голоси підлітків в період мутації. Спадання з голосу, мутація, здебільшого настає у хлопчиків в період з 13 до 15 років. Трапляються випадки, коли мутація запізнюється і дитячий голос тримається до 16 – 17 років. Мутаційний період супроводжується значними змінами в голосовому апараті хлопчиків: голос знижується на октаву; спостерігаються випадки, коли під час співу або звичайної розмови голос зривається, хлопчик «ловить півників», співати йому важко, незручно. Часом з'являється різка охриплість, яка доходить навіть до цілковитої втрати голосу.

Період мутації голосу, тобто цілковитого переходу його з дитячого в чоловічий, може тривати від кількох тижнів (4 – 5), місяців (3 – 6) до 2-х – 3-х, а іноді й до 5-ти років. Найчастіше активна період мутації у хлопчиків триває приблизно один рік.

Перед мутацією голос хлопчиків значно поліпшується, збільшується його сила, але скоро вони починають важко співати верхні звуки діапазону, які раніше виконували легко і невимушено. У хлопчиків і дівчаток в голосі з'являється «сипота», «скрипучість». Нерідко вони співають фальшиво (детонують), чого раніше не було, втрачається рівність звучання, наспівність і дзвінкість голосу. У хлопчиків часто спостерігаються і чисто зовнішні ознаки: дорослішання обличчя, розширене перенісся. Дівчата відчувають

артикуляційні незручності, пов'язані з активним ростом язика. Значні зміни витримує діапазон голосу: у дівчаток, він, як правило, понижується на 1-2 тони, у хлопчиків – на октаву і більше.

В після мутаційний період іноді залишається почервоніння гортані і голосових зв'язок, спостерігається малоактивна робота м'язів гортані. Як правило, до 17 років у дівчат явища мутації щезають, у юнаків вони частково можуть залишатися. Діапазон голосу дівчат в цей період значно розширюється, юнацький же голос, придбавши чоловічого звучання, ще обмежений в діапазоні.

Регулярні вокальні заняття в передмутаційний період сприяють більш плавній, спокійній зміні голосу і дозволяють не переривати спів навіть під час мутації. Заняття можна перервати на короткий строк, якщо цього вимагають обставини (болі в горлі). Необхідний також регулярний огляд лікаря-фоніатора. В період мутації необхідно обмежити час вокальних занять, категорично уникати голосного, форсованого звучання.

Співацька постава.

При співі рекомендують стояти або сидіти рівно, не напружено, але не сутулячись, «підтягнуто». Не ставити ногу на ногу (заважає диханню). Правильне положення корпусу впливає на процес дихання і голосоутворення. Голову тримати прямо. Підняте вгору підборіддя дає напруження, а опущене вниз – обмежує рух щелепи, яка повинна рухатись природно і вільно. Слова вимовляються вільно, але не в'яло. Співакам хору потрібно користуватись однаковими прийомами артикуляції (ансамбль). Артикуляція має бути чіткою, але не перебільшеною (це заважає вимові). Не змінювати форму артикуляції. Велика роль в співі належить міміці. Невиразні, «мертві» обличчя співаків хору створюють важке враження на слухачів. Міміка впливає і на характер звуку (посмішка – яскравий, світлий звук, суворий вираз облич – затемнений звук). Міміка сприяє виразності звучання (співаки на радіо). Важливу роль

відіграє погляд виконавця (зацікавленість твором, який він виконує).
Байдужий погляд виконавця показує бідність його художніх почуттів і уяви,
його байдужість до виконання. Достатньо одного-двох співаків в хорі з таким
обли

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Специфіка дитячого голосового апарату:

- а) короткі і тонкі голосові зв'язки, малий об'єм легень, обмеженість сили звуку
- б) повноцінні голосові зв'язки, великий об'єм легень, обмеженість сили звуку
- в) тонкі голосові зв'язки, великий об'єм легень, обмеженість сили звуку
- г) малий об'єм легень, тонкі голосові зв'язки, повноцінна сила звучання

2. Стадії формування дитячого голосу. Старший домутаційний вік:

- а) 7-9 років
- б) 10-13 років
- в) 13-15 років
- г) 16-18 років

3. Стадії формування дитячого голосу. Молодший домутаційний вік:

- а) 7-9 років
- б) 10-13 років
- в) 13-15 років
- г) 16-18 років

4. Стадії формування дитячого голосу. Післямутаційний період, становлення голосу дорослої людини:

- а) 7-9 років
- б) 10-13 років
- в) 13-15 років
- г) 16-18 років

5. Стадії формування дитячого голосу. Період мутації:

- а) 7-9 років
- б) 10-13 років

- в) 13-15 років
- г) 16-18 років

6. Мікст це:

- а) головний регістр з елементами звучання фальцетного звуку
- б) це змішаний регістр співацького голосу, перехідний між грудним і головним (фальцет) регістрами.
- в) манера звуковидобуття, манера формування вокальних голосних.
- г) різновид манер співу

7. Для мікстового голосу характерно:

- а) легкий, ніжний та м'який звук, який утворюється виключно в головному резонаторі.
- б) сильний і пробивний звук, який утворюється виключно в грудному резонаторі.
- в) велика м'якість і легкість в порівнянні з грудним регістром. Він має більшу насиченість і звучність, ніж фальцет
- г) тяжкість у виконанні, грузний і насичений грудним тембром звук

8. Форсований спів це:

- а) манера співу
- б) унікальна та специфічна техніка вокального виконавства
- в) це голосний та напружений спів, що завдає шкоди вашому голосу
- г) легкий та ніжний спів з елементами грудного звучання

9. Мутація це:

- а) це процес зміни голосу передмутаційного періоду
- б) специфічна манера звуковидобуття
- в) манера співу побудована на фольклорних та автентичних мелодичних зворотах

г) це фізіологічний процес зміни голосу в період статевого дозрівання

10. Тривалість мутації голосу у більшості хлопчиків-підлітків, повний перехід голосу з дитячого в чоловічий:

- а) активний період мутації триває близько двох років
- б) тривалість 6-7 місяців, ніколи не затягується довший період
- в) тривалість 6-8 місяців, але іноді затягується на 2-4 роки
- г) тривалість близько одного місяця

11. Діапазон голосу після мутаційного періоду у хлопчиків змінюється на:

- а) понижується на 1-2 тони
- б) підвищується на одну октаву
- в) понижується на одну октаву
- г) підвищується на 1-2 тони

12. Діапазон голосу після мутаційного періоду у дівчаток змінюється на:

- а) понижується на 1-2 тони
- б) підвищується на одну октаву
- в) понижується на одну октаву
- г) підвищується на 1-2 тони

13. Характерні ознаки початку мутаційного періоду:

- а) дзвінкість голосу, чиста інтонація
- б) сипота, скрипучість, фальшивість, півники
- в) рівне і плавне звучання, напруженість голосу
- г) поліпшення всіх характеристик співацького дитячого голосу

14. Перед мутацією голос хлопчиків зазнає таких змін:

- а) стає легко співати верхні звуки діапазону
- б) значно погіршується, зменшується сила звучання

- в) ніяких змін не відбувається
- г) значно поліпшується, збільшується сила звуку, стає важко співати верхні звуки діапазону

15. Які чинники дозволяють більш плавній, спокійній зміні голосу.

- а) систематичні технічно складні вокальні заняття
- б) регулярні нескладні вокальні заняття під час мутаційного періоду
- в) повне мовчання
- г) говорити пошепки, не відвідувати заняття з вокалу

16. В період мутації необхідно:

- а) частіше займатися вокальними технічними вправами для поліпшення проходження мутації
- б) використовувати різкі динамічні зміни у виконанні вокальних вправ
- в) обмежити час вокальних занять, категорично уникати форсованого звучання
- г) використовувати форсоване звучання

17. Специфічність тембрового забарвлення в хлопчиків проявляється у:

- а) сильного звучання голосу у верхньому регістрі
- б) густині тембру, силі звучання
- в) сильному звучанні у грудному регістрі, об'ємність звучання голосу
- г) прозорості, легкості, світлості і ніжності звучання голосу

18. Дитячий голос альт має такі особливості звучання тембру:

- а) металевий, густий звук, буває то ніжним, то сильним
- б) легке сріблясте звучання голосу, особливо у верхньому регістрі
- в) легке та ніжне звучання голосу
- г) об'ємне та густе звучання голосу

19. Правильне положення корпусу під час співу впливає на:

- а) чітку артикуляцію під час співу
- б) процес дихання і голосоутворення
- в) манеру співу
- г) манеру звуковидобуття

20. Роль міміки у художньо-артистичному виконавстві. Міміка впливає на:

- а) мікстове звучання голосу
- б) зміну тембру звучання голосу
- в) процес дихання і голосоутворення
- г) характер звуку та на виразність звучання

21. Охорона голосу це:

- а) процес лікування ротоглоточного рупору, або окремих його частин
- б) систематичне і правильне навчання вокалу у поєднанні з фоніатричним наглядом за співаками.
- в) обмежити користування крайніми нотами власного діапазону
- г) у більшості мовчазний режим

22. Групу дитячих голосів складають такі хорові партії:

- а) Дисканти, сопрано, альти
- б) сопрано, альти, тенори
- в) альти, тенори, дисканти
- г) альтіно, мецо-сопрано, колоратурне сопрано

ПРАВИЛЬНІ ВІДПОВІДІ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Специфіка дитячого голосового апарату:

а) короткі і тонкі голосові зв'язки, малий об'єм легень, обмеженість сили звуку

2. Стадії формування дитячого голосу. Старший домотаційний вік:

б) 10-13 років

3. Стадії формування дитячого голосу. Молодший домотаційний вік:

а) 7-9 років

4. Стадії формування дитячого голосу. Післямотаційний період, становлення голосу дорослої людини:

г) 16-18 років

5. Стадії формування дитячого голосу. Період мутації:

в) 13-15 років

6. Мікст це:

б) це змішаний регістр співацького голосу, перехідний між грудним і головним (фальцет) регістрами.

7. Для мікстового голосу характерно:

в) велика м'якість і легкість в порівнянні з грудним регістром. Він має більшу насиченість і звучність, ніж фальцет.

г) тяжкість у виконанні, грузний і насичений грудним тембром звук

8. Форсований спів це:

в) це голосний та напружений спів, що завдає шкоди вашому голосу

9. Мутація це:

г) це фізіологічний процес зміни голосу в період статевого дозрівання.

10. Тривалість мутації голосу у більшості хлопчиків-підлітків, повний перехід голосу з дитячого в чоловічий:

в) тривалість 6-8 місяців, але іноді затягується на 2-4 роки

11. Діапазон голосу після мутаційного періоду у хлопчиків змінюється на:

в) понижується на одну октаву

12. Діапазон голосу після мутаційного періоду у дівчаток змінюється на:

а) понижується на 1-2 тони

13. Характерні ознаки початку мутаційного періоду:

б) сипота, скрипучість, фальшивість, півники

14. Перед мутацією голос хлопчиків зазнає таких змін:

г) значно поліпшується, збільшується сила звуку, стає важко співати верхні звуки діапазону

15. Які чинники дозволяють більш плавній, спокійній зміні голосу.

б) регулярні нескладні вокальні заняття під час мутаційного періоду

16. В період мутації необхідно:

в) обмежити час вокальних занять, категорично уникати форсованого звучання

17. Специфічність тембрового забарвлення в хлопчиків проявляється у:

г) прозорості, легкості, світлості і ніжності звучання голосу

18. Дитячий голос альт має такі особливості звучання тембру:

а) металевий, густий звук, буває то ніжним, то сильним

19. Правильне положення корпусу під час співу впливає на:

б) процес дихання і голосоутворення

20. Роль міміки у художньо-артистичному виконавстві. Міміка впливає на:

г) характер звуку та на виразність звучання

21. Охорона голосу це:

б) систематичне і правильне навчання вокалу у поєднанні з фоніатричним наглядом за співаками.

в) обмежити користування крайніми нотами власного діапазону

22. Групу дитячих голосів складають такі хорові партії:

а) Дисканти, сопрано, альти

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бурбан М. Українська хори та диригенти : монографія. Вид. 2, випр. і доп. Дрогобич : Посвіт, 2007. 672 с.
2. Марач О.М., Гаврилюк В. Хорове диригування : Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів спеціальності 025 музичне мистецтво. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2018. 16 с.
3. Гаврилюк В.Є., Марач О.М., Мойсіюк В.В., Панасюк С.Л. Хорознавство з методикою викладання : навч. посібник, вид.1-ше. Луцьк, Східноєвр. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2018. 102 с.
4. Дмитревський Г.О. Хорознавство і керування хором. Київ : Музична Україна, 1961. 96 с.
3. Марач О.М., Гаврилюк В. Робота над особливостями стилю хору «Тече вода в синє море» Б. Лятошинського на уроках диригування : Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів спеціальності 025 музичне мистецтво. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2018. 16 с.
5. Кошиць О. Хоровий спів в Україні. Дніпро. Філадельфія, 1938. 1 листопада.
6. Марач О.М., Гаврилюк В., Стець Л. Короткий огляд музичної форми в курсі хорове диригування: матеріали для самостійної роботи студентів спеціальності 025 музичне мистецтво. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2018. 12 с.
7. Марач О.М. Соціокультурний континуум в Україні періоду Незалежності та розвиток хорового мистецтва: теоретичний аспект. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство* : зб. наук. праць. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2012–2013. Вип. 26–27. С. 75–83.
8. Марач О. М., Гаврилюк В. Є., Плечелюк Г. М. Система ауфтактів як засіб управління музичним виконанням (принципи диригентської школи І. Мусіна) : методичні рекомендації для самостійної роботи студентів

спеціальності 025 музичне мистецтво. Луцьк : Луцький пед. коледж, 2018. 28 с.

9. Мартинюк А.К. Системні уявлення про концепцію диригентсько-хорових дисциплін. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції *«Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи»*. Суми, 1997. С. 30–38.

10. Михайлець В.В. Вокальна основа хорового мистецтва: історичний та теоретичний аспекти : автореф. дис. ... канд. мист. : 17.00.03. Одеса, 2004. 18 с.

11. Рожок В. Диригентське мистецтво України. *Музика і сучасність : Монографічні дослідження. Науково-популярні, критичні та публіцистичні твори*. Київ : Книга пам'яті України, 2003. С. 63–74.

12. Селезнева Н.О. Професіоналізм хормейстера. Психологічний та культурно-історичний аспекти : автореф. дис. ... канд. мист. : 17.00.03. Одеса, 2004. 16 с.

Навчально-методичне видання

Марач Олександр Миколайович

Панасюк Світлана Леонідівна

Хорознавство з методикою викладання. Частина 3.

Методичні рекомендації та тестові завдання для самостійної роботи
здобувачів вищої освіти.

Редактор: Марач Олександр

Електронне видання